

НАУКОВИЙ ВІСНИК

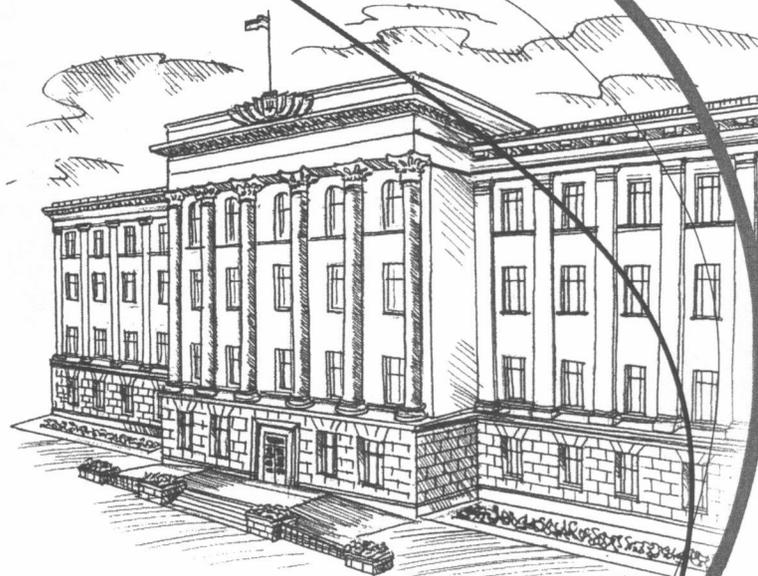
Волинського
національного
університету
імені Лесі Українки

ISSN 1729-360X

Філологічні
науки

Мовознавство

6. 2011
Частина 2

Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 9 від 28 квітня 2011 р.)

Редакційна рада "Наукового вісника Волинського національного університету імені Лесі Українки"

Коцан І. Я., доктор біологічних наук, професор.
Цьось А. В., доктор наук із фізичного виховання і спорту, професор.
Гаврилюк С. В., доктор історичних наук, професор.
Давидюк Г. Є., доктор фізико-математичних наук, професор.
Карлін М. І., доктор економічних наук, професор.
Мельник В. М., доктор технічних наук, професор.
Мірченко М. В., доктор філологічних наук, професор.
Смолюк І. О., доктор педагогічних наук, професор.

Редакційна колегія

Аркушин Г. Л., доктор філологічних наук, професор, головний редактор (Волинський національний університет імені Лесі Українки).
Гороть Є. І., кандидат філологічних наук, професор, заступник головного редактора (Волинський національний університет імені Лесі Українки).
Мірченко М. В., доктор філологічних наук, професор (Волинський національний університет імені Лесі Українки).
Моклиця М. В., доктор філологічних наук, професор (Волинський національний університет імені Лесі Українки).
Булатецька Л. І., кандидат філологічних наук, професор (Волинський національний університет імені Лесі Українки).
Олікова М. О., кандидат філологічних наук, професор (Волинський національний університет імені Лесі Українки).
Бублейник Л. В., доктор філологічних наук, професор (Волинський інститут економіки та менеджменту).
Зацний Ю. А., доктор філологічних наук, професор (Запорізький національний університет).
Перебийніс В. І., доктор філологічних наук, професор (Київський національний лінгвістичний університет).
Сологуб Н. М., доктор філологічних наук, професор (Інститут української мови НАН України).
Швачко С. О., доктор філологічних наук, професор (Сумський державний університет).
Шульгач В. П., доктор філологічних наук, професор (Інститут української мови НАН України).
Мойсієнко В. М., доктор філологічних наук, професор (Житомирський державний університет імені І. Франка).
Чижевський Ф., доктор габлітований, професор (Університет імені М. Кюрі-Склодовської, м. Люблін, Польща).
Костусяк Н. М., кандидат філологічних наук, доцент, відповідальний секретар (Волинський національний університет імені Лесі Українки).

Рецензенти

Перебийніс В. І., доктор філологічних наук, професор (Київський національний лінгвістичний університет).
Мірченко М. В., доктор філологічних наук, професор (Волинський національний університет імені Лесі Українки).
Зацний Ю. А., доктор філологічних наук, професор (Запорізький національний університет).

Журнал є науковим фаховим виданням України, у якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора чи кандидата наук (див. додатки до постанови президії ВАК України від 14.04.2010 р. № 1-05/3).

Адреса редакції: 43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13, Волинський національний університет імені Лесі Українки.
Тел.: (0332) 72-83-87, 72-35-52. Факс: (0332) 72-35-52. Ел. адреса: lutsk.vezha@gmail.com

Редактори і коректори: **І. В. Бурко, В. С. Голук, С. О. Горожанова, Г. О. Дробот, Л. С. Пашук, В. Є. Сикора, В. П. Цюп'яшук, Т. В. Яков'юк, Н. Я. Ярмольчук.** Технічні редактори: **О. С. Кліщук, О. А. Миколюк, Л. М. Угонь, М. Б. Філіпович.** Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 14067-3038ПР від 21.05.2008 р. Засновник і видавець – Волинський національний університет ім. Лесі Українки (43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13). Підп. до друку 27.05.2011 р. Обсяг 25,7 обл.-вид. арк., 26,04 ум. друк. арк. Наклад 100 пр. Ціна за домовленістю. ВНУ ім. Лесі Українки (43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13). Друк – ВНУ ім. Лесі Українки (43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13). Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України ДК № 3156 від 04.04.2008 р. Зам. 2516.

© Гончарова В. О. (обкладинка), 2011

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2011

Журнал видається з 1996 року

№ 6

Філологічні науки
Мовознавство

2011

У двох частинах
Частина 2

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

- Ананко Т. Р.**
Особливості передачі професійної лексики й корпоративного жаргону
в перекладі художнього твору 5
- Арбузова Н. В.**
Фонетическая интерференция англо-немецких билингвов в Швейцарии 9
- Висоцька Г. В., Золотарьова О. М.**
Грамматичні репрезентації гендерних стереотипів та їх передача
під час перекладу на українську мову 13
- Войтенко К. І., Грицай І. С.**
Особливості функціонування та перекладу англійських технічних термінів
українською мовою у творах науково-фантастичного жанру
(на прикладі циклу оповідань Айзека Азімова "Я, робот") 17
- Волощук І. П., Усик Г. М., Пагурець О. І.**
Лексико-семантичні особливості перекладу патентних текстів 20

<i>Хижняк Н. С.</i>	Трансформація асоціативного порівняння в суміжні стилістичні фігури та тропи при перекладі.....	103
<i>Яровенко Л. С., Кириллова М. Д.</i>	Особенности перевода слов широкой семантики <i>thing, stuff</i>	107

РОЗДІЛ ІІ. ТЕРМІНОЗНАВСТВО

<i>Асмукович І. В.</i>	Формування та розвиток англійської авіаційної термінології	112
<i>Біян Н. Р.</i>	Синонімічні й антонімічні відношення в сучасній англійській терміносистемі туризму.....	117
<i>Воскобойник Г. М.</i>	Запозичення як один із пріоритетних шляхів поповнення лексичного фонду латиномовної зоологічної номенклатури.....	122
<i>Галай Т. М.</i>	Запозичення однослівних термінів у сучасній англійській фаховій мові геології.....	128
<i>Галян О. В.</i>	Суфіксальна деривація іменникових фізичних термінів у французькій мові.....	131
<i>Гошовська Л. М.</i>	Термінологія хокею із шайбою в терміносистемі ігрових видів спорту.....	133
<i>Дейнека В. М.</i>	Типи аббревіатур та їх функціонування в терміносистемі митної справи	137
<i>Демиденко О. П., Матковська Г. О.</i>	Функціонально-семантичні особливості термінів із колоративним компонентом	141
<i>Дідух Л. І.</i>	Структура англійських трикомпонентних пожежно-технічних термінів	144
<i>Дружбяк С. В.</i>	Калькування в сучасній німецькій фаховій мові економіки	148
<i>Дюканова Н. М., Никонорова Л. І.</i>	Лексико-фразеологічні особливості англійської мови в сучасній економічній прозі	151
<i>Закреницька Л. А.</i>	Фахові тексти в їх жанрових різновидах як сфера функціонування англійських термінів християнського богослов'я	154
<i>Ishchuk M. M.</i>	Contrastive Analysis of Military Sphere Term Structure in English and Ukrainian	158
<i>Літвінчук А. Т.</i>	Концептуальний аналіз у дослідженні галузевої термінології (на матеріалі термінів торфопромисловості в англійській мові).....	161
<i>Маковська О. О.</i>	Ономастичний простір англійських термінів пластичної хірургії.....	164

У цьому зв'язку простежується певна закономірність: чим вищий ступінь офіційності тексту, тим менше аббревіатур у ньому зустрічається. Наприклад, у тексті Митного кодексу України в скороченому вигляді подано тільки деякі законодавчі акти, напр.: 254к/96-ВР – Конституція України [3, 198], також виявлено єдину ініціальну аббревіатуру – УКТЗЕД (Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності) [3, 159].

Висновки. Аббревіація є потужним ресурсом творення термінологічних одиниць, що активно функціонують у сучасній українській митній термінології.

Аббревіатури терміносистеми митної справи, за своїми структурними, семантичними, графічними ознаками, є різнорідними утвореннями вторинної номінації, які виконують функції мовної економії.

Використання аббревіації як способу термінотворення в митній терміносистемі сприяє компактності та цільності оформлення терміна, його лаконічності, реалізації пошуків економних засобів найменування, подальшому руху мови до синтетизму як продуктивного напрямку науково-професійної підмови сучасних високорозвинених мов.

Перспективи подальшого дослідження. Подальше дослідження процесів термінотворення в термінології митної справи дасть змогу розв'язати чимало проблем, серед яких обґрунтування місця кожного способу термінотворення в галузевій терміносистемі, місця різних словотвірних типів у називанні однорідних наукових понять, вирішення питання словотвірної синонімії тощо.

Література

1. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища шк., 1985. – 360 с.
2. Митне право України : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Ченцова. – К. : Істина, 2007. – 328 с.
3. Митний кодекс України : Закон України станом на 1 вересня 2007 р. – Х. : Одісей, 2007. – 215 с.
4. Основи митної справи в Україні : підручник / за ред. П. В. Пашка. – К. : Знання, 2008. – 651 с. – (Митна справа в Україні).
5. Федорченко Е. А. Становление и развитие терминологической лексики таможенного дела в русском языке : монография / Е. А. Федорченко. – М. : МГОУ, 2004. – 248 с.

Статтю подано до редколегії
10.03.2011 р.

УДК 811.161

О. П. Демиденко – старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”;

Г. О. Матковська – магістр факультету лінгвістики Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”

Функціонально-семантичні особливості термінів із колоративним компонентом

Роботу виконано на кафедрі теорії, практики та перекладу англійської мови НТУУ “КПІ”

Дослідження присвячено вивченню термінологічної лексики. У статті розглянуто основні підходи до визначення термінів та особливості їхнього функціонування, а також семантико-структурні характеристики термінів із колоративним компонентом.

Ключові слова: термін, колоративний компонент, функції термінів, семантичні класи термінів.

Демиденко О. П., Матковская А. А. Функционально-семантические особенности терминов с колоративным компонентом. Исследование касается изучения терминологической лексики. В статье рассматриваются основные подходы к определению терминов и особенности их функционирования, а также семантико-структурные характеристики терминов с колоративными компонентами.

Ключевые слова: термин, колоративный компонент, функции терминов, семантические классы терминов.

Demydenko O. P., Matkovs'ka H. O. Functional and Semantic Peculiarities of Terms with Colourative Component. The research deals with the study of the terms. Basic approaches to the definition of term, peculiarities of its functions, and structural-and-semantic characteristics of the terms with colour components are investigated.

Key words: term, colour component, functions of terms, semantic classes of terms.

Постановка наукової проблеми та її значення. Дослідження терміна як лінгвістичної категорії посідає важливе місце в мовознавчих студіях. Значна увага науковців до цього мовного феномена виникла внаслідок інтенсивного розвитку науки та її інтеграції в суспільство через проблему кодування, фіксації, збереження та передачі науково-професійного знання, тобто з проблемою людського пізнання. Терміни з колоративним компонентом як структурно-семантичний тип термінологічної лексики – досить поширене явище в терміносистемах технічних, природничих та гуманітарних наук.

Проблему визначення терміна намагалися розкрити у своїх працях Б. Н. Головін, Р. Ю. Кобрін [4], С. В. Гриньов-Гриневиц [5], Д. С. Лотте [9] та ін. У сфері термінознавства приділяється значна увага дослідженню семантичних та номінативних особливостей цих мовних одиниць (у праці Б. Н. Головіна і Р. Ю. Кобріна [4]), структурних якостей (В. М. Лейчик [8]), функціонування наукового терміна у тексті присвячені дослідження М. В. Антонової, В. М. Лейчика [1] та ін. Термін як носій професійно-наукового знання та його когнітивну сутність детально аналізує М. Н. Володіна [3].

Мета статті – дослідити й узагальнити головні функціональні та семантичні характеристики термінів, що містять колоративний компонент.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань:

1. Дослідити функції термінів, що містять колоративний компонент.
2. Розглянути їхні основні семантичні класи.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Лінгвісти пропонують численні визначення поняття терміна. Дослідники вирізняють два напрями лінгвістичного визначення цього лінгвістичного явища – субстанціонального та функціонального. Перший продовжує термінознавчу традицію, започатковану Д. С. Лотте, який розмежовував і протиставляв слово та термін на підставі їхньої природної семантичної неподібності (оскільки термінові не властива багатозначність, неточність, немотивованість тощо) [9, 35]. Другий (функціональний) підхід полягає в осмисленні сутності терміна. Він відображається в поглядах лінгвіста Г.О. Винокура, який стверджує, що терміни – це не особливі слова, а слова в особливій функції, зокрема, найменування спеціального поняття, назви спеціального предмета або явища, тобто терміном може бути будь-яке слово [2, 21].

Незважаючи на значну кількість спроб сформулювати дефініцію терміна, що містила б усі його суттєві параметри, такого визначення не укладено досі. Тому дослідники виділяють певні критерії, що виокремлюють термінологічну лексику з-поміж загальної. Зокрема, С. В. Гриньов-Гриневиц пропонує класифікацію ознак, що базується на семантичних, контекстуальних, стилістичних, функціональних, парадигматичних, когнітивних та антропологічних особливостях цього типу лексики. Отже, за цією концепцією термінам загалом притаманні такі ознаки: специфічність використання, тобто кожний термін належить до спеціальної галузі знань; виконання функції називання поняття; дефініційованість – наявність наукової дефініції; точність значення, що встановлюється дефініцією; контекстуальна стійкість, що реалізується, коли значення терміна зрозуміло без контексту і мало залежить від нього; стилістична нейтральність; езотеричність, тобто точне значення терміна відоме лише фахівцям певної галузі; конвенційність, а саме цілеспрямований характер появи; номінативний характер, тобто термін зазвичай представлений іменником або словосполученням на основі іменника; відтворюваність у мовленні, важлива для словосполучень [5, 85–86].

Терміни – поліфункціональні лінгвістичні одиниці, вони виконують експлікативну функцію, що базується на їхній пояснювальній здатності щодо будь-яких референційних значень слів та речень у текстах [6, 23]. Ця функція зумовлює й інші: комунікативну, трансляційну, прагматичну та евристичну.

Термін характеризується високою інформативністю та виконує комунікативну функцію, що сприяє активізації когнітивної діяльності людини та сприйняттю нових знань. Так, реципієнт не лише отримує достовірну інформацію про світ, що його оточує, а й досвід, отриманий у результаті переосмислення та активного використання цих знань. Не менш важливою особливістю функціонування термінологічної лексики є здатність зберігати та передавати інформацію (трансляційна функція), реалізуючи обмін науковою інформацією, її переосмислення і когнітивне перетворення.

Однією з найважливіших функцій терміна є прагматична функція, що, на думку М. В. Антонової і В. М. Лейчика, залежить від обраної продуцентом знака установки для впливу на реципієнта, наприклад, переконати в істинності переданої інформації [1, 6]. Вибір того чи іншого терміна залежить від комунікантів і від умов та області їхнього спілкування.

Ще одна функція терміна – евристична – специфічна, оскільки вона проявляється в прото-термінах, тобто термінах, що проявляються до відкриття спеціального поняття [1, 10]. Таким чином, терміни мають широку функціональну специфіку, що є універсальною та характеризує зокрема терміни з колоративним компонентом.

Зазначимо, що терміни з колірною композитою є неоднорідним явищем і за своєю структурою, і за семантичними особливостями. Цей вид термінологічної лексики має в основі семантичної структури стерту атрибутивну метафору, що виступає як приховане порівняння. Кольороназви, що виконують роль метафоричних компонентів термінів, передають сукупність смислових відтінків, які входять до інформаційної структури термінологічних одиниць. Як зазначає Т. В. Пастушенко, лексичні компоненти з колірною семантикою здатні передавати інформативні конотації, через які висвітлюється суттєва позамова інформація, котра зберігається в інших знакових системах або надходить з емпіричних джерел. Така інформація в семантиці колірних номінацій є наслідком пристосування їхньої змістової структури до комунікативних потреб адресата [10, 14].

Досліджуючи термінологічну лексику з колірним компонентом, виділяємо такі її типи, до яких належать: 1) терміни-колоративи (кольороназви), тут розрізняємо однокомпонентні одиниці, що містять лише лексему-кольоронайменування (наприклад, *crimson, magenta*) та полікомпонентні, що містять, окрім кольороназви, лексему-детермінант (наприклад, *Indian red, dark blue, Pompadour purple*); 2) терміни, у яких колоративний компонент представлений за допомогою елементів іншомовного походження з колірною семантикою (наприклад, *melanin*, де *mel-* грецькою “чорний”, *erythrophyll*, де *erythro-* грецькою “червоний”); 3) терміни-словосполучення, до складу яких входять лексеми-кольороназви (наприклад, *red shift, infra-red line-scan equipment*).

Колоративна композита у складі терміна впливає на його семантику й виконує номінативну або атрибутивну функції. Номінативне функціонування реалізується, якщо колоратив виступає як позначення кольору (наприклад, *turquoise*) або позначення пігментів та барвників (наприклад, *gallocyanine*). Атрибутивна функція цього компонента полягає в позначенні формально вираженої ознаки об'єкта або явища (наприклад, *red cell* – червона клітина крові / еритроцит, *yellow-green algae* – жовто-зелені водорості, *yellow monitor* – жовтий варан) або його метафорично переосмисленої ознаки (наприклад, *red tapist* – бюрократ, *green labor* – некваліфікована робоча сила; *orange goods* – товари, що рідко купують).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, терміни з колоративним компонентом виконують усі функції, що притаманні термінологічній лексиці загалом, а саме експлікативну, комунікативну, трансляційну, прагматичну та евристичну. Колоронімічні компоненти суттєво впливають на семантику термінів шляхом внесення додаткових характеристик поняття у вигляді формально виражених ознак, пов'язаних із забарвленням або метафорично переосмислених особливостей на основі асоціативно-символічних зв'язків.

Перспективи досліджень полягають у розробленні трансформаційних алгоритмів перекладу термінів із колоративною композитою і здійсненні компаративного аналізу одиниць англійською мовою та їхніх відповідників українською для покращення деяких варіантів перекладу.

Література

1. Антонова М. В. Функции научно-технического термина и их применение в информационных процессах / М. В. Антонова, В. М. Лейчик // Научно-техническая информация. – Сер. 2. – 1990. – № 11. – С. 2–8.
2. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // Тр. Моск. ин-та истории, философии и лит. – 1939. – Т. V. : Сб. ст. по языковедению. – С. 3–54.
3. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина (на материале терминологии средств массовой информации) / М. Н. Володина. – М. : Изд-во МГУ, 2000 – 128 с.
4. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах : учеб. пособие [для филол. специальностей вузов] / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высш. шк., 1987. – 104 с.

5. Гринев-Гриневиц С. В. Основы антрополигвистики (к лексическим основаниям эволюции мышления человека) : учеб. пособие / С. В. Гринев-Гриневиц, Э. А. Сорокина, Т. Г. Скопок. – М. : Компания Спутник, 2005. – 114 с.
6. Засорина Л. Н. О некоторых эмпирических принципах металигвистики / Л. Н. Засорина // Вопросы металигвистики. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1973. – 136 с.
7. Коновалова Е. А. Деривационный потенциал и парадигматические отношения современной русской экономической терминологии : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Е. А. Коновалова ; Симфероп. гос. ун-т. – М., 1998. – 17 с.
8. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В. М. Лейчик – 3-е изд. – М. : Изд-во ЛКИ, 2007. – 256 с.
9. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: вопросы теории и методики / Д. С. Лотте. – М. : Наука, 1961. – 84 с.
10. Пастушенко Т. В. Колірна номінація як елемент вторинної мовної картини світу (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 "Германські мови" / Т. В. Пастушенко. – К., 1998. – 20 с.

Статтю подано до редколегії
31.03.2011 р.

УДК 001.4

Л. І. Дідух – викладач кафедри іноземних мов
та технічного перекладу Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності

Структура англомовних трикомпонентних пожежно-технічних термінів

*Роботу виконано на кафедрі іноземних мов
та технічного перекладу ЛДУБЖ*

У статті проведено структурний аналіз груп моделей трикомпонентних пожежно-технічних термінів, їх варіантів на основі німецько-російсько-англійського словника "Lexicon Brandschutz" обсягом понад 3000 термінів із цієї тематики. У процесі дослідження виявлено іменні групи термінів; ад'єктивно-іменні (з одним прикметником, із двома прикметниками); дієслівно-іменні; прийменниково-іменні; адвербіально-іменні та символічно-іменні групи.

Ключові слова: структурний аналіз, модель трикомпонентного пожежно-технічного терміна, варіант моделі.

Дідух Л. І. Структура англоязычных трикомпонентных пожарно-технических терминов. В статье проведен структурный анализ групп моделей трехкомпонентных пожарно-технических терминов, их вариантов на основе немецко-русско-английского словаря "Lexicon Brandschutz" объемом более 3000 терминов по этой тематике. В процессе исследования выявлены именные группы; адъективно-именные (с одним прилагательным, с двумя прилагательными); глагольно-именные; предложно-именные; адвербиально-именные и символічно-именные группы.

Ключевые слова: структурный анализ, модель трёхкомпонентного пожарно-технического термина, вариант модели.

Didukh L. I. Structure of English Three-Component Fire-Technical Terms. The article deals with the structural analysis of model groups of English three-component fire-technical terms, their variants on the basis of German-Russian-English Dictionary "Lexicon Brandschutz" with over 3000 terms. During the research it was found out the nominal groups of terms; adjective and nominal (with one and two adjectives) terms; verbal and nominal terms; prepositional and nominal terms; adverbial and nominal terms; symbolic and nominal terms.

Key words: structural analysis, model of three-component fire-technical term, model variant.

Постановка наукової проблеми та її значення. У науковій термінології дуже поширений синтаксичний спосіб утворення термінів [1–3]. Багатокомпонентні терміни по-різному називаються в